

Pomnik Katyński

Nazwa obiektu: Pomnik Katyński

Inne, zwyczajowe/potoczne nazwy obiektu: Krzyż Katyński

Adres obiektu: ul. Limanowskiego 72 – główna aleja cmentarza rzymskokatolickiego

Czas powstania obiektu: 1990 r.

Projektant obiektu: arch. Jacek Kapusta

Zlecniodawca obiektu: żołnierze Armii Krajowej, „Solidarność” Ziemi Radomskiej, społeczeństwo miasta Radomia

Opis obiektu: Pomnik znajduje się przy końcu głównej alei cmentarnej (po lewej stronie), nieopodal słynnej rzeźby „Anioła Ciszy” zdobiącej grób Konstantego Mireckiego. Pomnik posadowiony jest na posadzce o kształcie kwadratu, wyłożonej płytami z szarego i czerwonego granitu, co

upodabnia ją do szachownicy. Monument składa się z dużego, podłużnego głazu polnego, do którego przymocowana jest mosiężna tabliczka z napisem:

PAMIĘCI OFICERÓW I ŻOŁNIERZY RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ HANIEBNI ZAMORDOWANYCH PRZEZ NKWD
W KATYNIU I INNYCH OBOZACH W LATACH 1939-1941
ORAZ WSZYSTKIM POLAKOM ZAMĘCZONYM
NA TERENIE ZSRR
ŻOŁNIERZE ARMII KRAJOWEJ
SOLIDARNOŚĆ ZIEMI RADOMSKIEJ
SPOŁECZEŃSTWO M. RADOMIA
RADOM DN. 17.09.1990

Na wierzchu głazu umocowane są trzy pionowe kolumny z chropowato ociosanego, szarego granitu. Ich przód jest oszlifowany i znajdują się tu (od dołu do góry) ryte napisy: z lewej „OSTASZKÓW”, w środku: „KOZIELSK”, z prawej: „STAROBIELSK”. Na szczycie kolumn umocowany jest kolejny poziomy głaz z granitu, w którego froncie przymocowane są mosiężne litery tworzące napis: „KATYŃ”. Ponad tą częścią wyrastają jeszcze trzy elementy wieńczące obiekt: w środku granitowy krzyż i po obu bokach mniejsze granitowe szpice, na których umieszczone są: mosiężne godło Polski (z lewej strony) oraz krzyż z tarczą i symbolem Polski Walczącej (z prawej strony). Przed monumentem znajduje się duża tablica z czarnego granitu, dostawiona do pomnika w późniejszym czasie. Wryto na niej następujący napis:

PAMIĘCI
OFICERÓW WOJSKA POLSKIEGO
I POLICJI PAŃSTWOWEJ
Z OBOZÓW KOZIELSKA,
OSTASZKOWA, STAROBIELSKA, ORAZ Z WIĘZIEŃ
ZACHODNIEJ BIAŁORUSI I UKRAINY
ZAMORDOWANYCH PRZEZ NKWD
WIOSNĄ 1940 ROKU
SPOCZYWAJĄCYCH W KATYNIU,
MIEDNOJE, CHARKOWIE

I INNYCH MIEJSCACH KAŻNI

CIERPIENIU – PRAWDĘ

UMARŁYM – MODLITWĘ

W OBLICZU BOGA WSZECHMOGĄCEGO

RODZINA KATYŃSKA

W RADOMIU

Historia obiektu: Pomnik Katyński w obecnej postaci został zaprojektowany przez arch. Jacka Kapustę i wykonany w zakładzie kamieniarskim Szczepana Kowalskiego w Radomiu. Na datę jego powstania wybrana została (nieprzypadkowo) rocznica inwazji radzieckiej na Polskę z 1939 r. Jeszcze w pierwszej dekadzie XXI wieku obok pomnika znajdowała się niewielka tabliczka, informująca, że znajduje się on pod opieką uczniów IV LO im. Tytusa Chałubińskiego w Radomiu. Pomnik Katyński z cmentarza przy ulicy Limanowskiego tworzy swoisty tryptyk z dwoma innymi upamiętnieniami. Najstarszy jest stojący pośrodku (na lewo od monumentu katyńskiego) Pomnik Pamięci Radomian Pomordowanych w Hitlerowskich Obozach Koncentracyjnych – powstał w 1965 r. Najmłodszy w tym martyrologicznym zestawie jest monument znajdujący się z lewej strony – został on poświęcony 11 listopada 1992 r. Jest to Pomnik Pamięci Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego i Sybiraków.

Historia powstania radomskiego Pomnika Katyńskiego posiada kilka interesujących szczegółów. Wiosną 1990 r., gdy w lokalnej prasie ogłoszony został zamiar budowy pomnika, w jego powstanie włączył się miejscowy oddział Związku Polskich Artystów Plastyków – proponując Komitetowi Budowy zorganizowanie konkursu na jego projekt. Nagrody dla zwycięzców miały być jedynie honorowe. Pomimo że Komitet Budowy oficjalnie przystał na propozycję plastyków, ostatecznie – bez powiadomienia ich o swej decyzji – ustalił, że pomnik powstanie według projektu wojewódzkiego konserwatora zabytków – inż. arch. Jacka Kapusty. Plastycy o powstałym monumencie napisali: *Jest za wysoki, nieproporcjonalny w stosunku do otoczenia. W stylu współczesnej brzydkiej architektury cmentarnej (...). Pomnik wykonany co prawda społecznie, ale po dyletancku, z nietadnym, amatorskim liternictwem.*

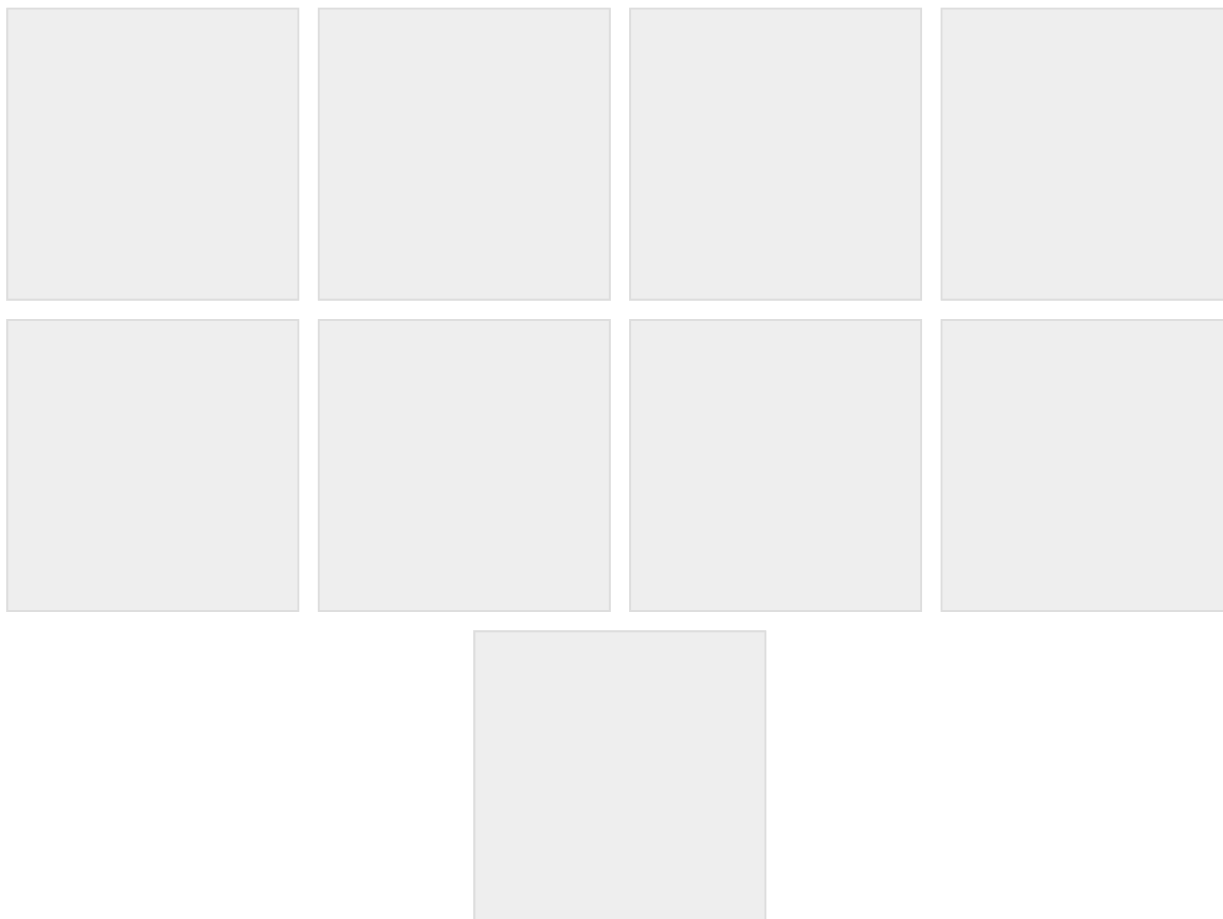
Warto podkreślić, że dzisiejszy Pomnik Katyński miał swego blisko dekadę starszego poprzednika – prosty krzyż, jako pierwszy upamiętniający tragiczne wydarzenia z 1940 r. Ów Krzyż Katyński wykonany był z nieociosanych konarów brzoźowych. Był niewielki – mierzył około 2 m wysokości. W dolnej części krzyża przymocowana była blaszana tabliczka w typie nagrobnym, a na niej w otoku napis: „SUMIENIE ŚWIATA WOŁA O SPRAWIEDLIWĄ PRAWDĘ”. Pośrodku tabliczki zaś: „ŚŁP / OFIARY / KATYNIA / KWIECIEŃ – / – MAJ / 1940 r.”. Niewielka, prostokątna tabliczka z blachy znajdowała się także z lewej strony krzyża. Był tam utrwalony napis: „PAMIĘĆ / MODLITWA I CZEŚĆ / LUDZIOM / POMORDOWANYM / W KATYNIU”. Radomski Krzyż Katyński powstał z inicjatywy Antoniego Jacka Jerza (1944-1983) – działacza opozycyjnego i niepodległościowego, założyciela i wiceprzewodniczącego MKZ NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska, twórcy i przywódcy radomskiej Konfederacji Polski Niepodległej (członka władz krajowych KPN),

założyciela i członka władz ogólnopolskich Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania. Jacek Jerz, którego imię swego czasu nosiła dzisiejsza ulica Rodziny Winczewskich na Obozisku, był internowany i szykanowany w stanie wojennym. Zmarł w niewyjaśnionych okolicznościach, zaliczany jest do ofiar stanu wojennego. Powstanie krzyża wpisało się w szereg różnych przedsięwzięć okresu „karnawatu Solidarności” w Radomiu, mających przywrócić pamięć historyczną o miejscach i wydarzeniach będących w PRL „na cenzurowanym”. Pierwowzorem krzyża był obiekt powstały na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie z inicjatywy ks. Stefana Niedzielaka, 31 lipca 1981 r. O ile ten stołeczny został usunięty przez SB już najbliższej nocy, o tyle losy radomskiego Krzyża Katyńskiego potoczyły się zupełnie inaczej. W jego wykonanie zaangażowanych było kilka osób związanych z radomskim KPN. Krzyż powstał w garażu Zdzisława Michalskiego na Młodzianowie. Tabliczkę informującą o upamiętnieniu ofiar Katynia wykonał Grzegorz Ochnia (mieszkający obecnie w Australii). On też przygotował domowej produkcji plakaty informujące o zbrodni z 1940 r., które porozklejano na murze cmentarza. Wśród osób zaangażowanych w postawienie krzyża był m.in. mieszkający dziś w Nowym Jorku Jerzy Nowakowski oraz Dariusz Żytnicki – obecnie dyrektor II LO im. M. Konopnickiej w Radomiu. Dzięki jego relacji znana jest ciekawa historia budowy krzyża. Postawiony został potajemnie, nocą z 31 października na 1 listopada 1981 r. – półtora miesiąca przed wprowadzeniem stanu wojennego. Jak się okazało, w trakcie tej nielegalnej akcji patriotycznej, po przeskoczeniu muru cmentarza, jej uczestników skutecznie przegoniły psy strzegące nocą nekropolii. Na szczęście udało im się „dogadać” z grabarzem, tj. przekupić go wręczeniem kartki na zakup alkoholu... Dzięki temu młodzi członkowie KPN już legalnie weszli na teren cmentarza, a grabarz sam wykopał dół, w którym osadzono brzozy Krzyż Katyński. Jeszcze tego samego dnia, już oficjalnie w uroczystość Wszystkich Świętych, na krzyżu zawieszony został kwietny wieniec z szarfą z napisem: „KONFEDERACJA POLSKI NIEPODLEGŁEJ”, jednoznacznie wskazujący na fundatora obiektu. Tego dnia wartę honorową przy krzyżu zaciągnęli radomscy harcerze. O ile sama fizyczna możliwość zaistnienia obiektu przed 13 grudnia 1981 r. jest zrozumiała, o tyle trudno wytłumaczyć, jakim sposobem krzyż uszedł uwadze tutejszych organów bezpieczeństwa i ostał się już po tej dacie – a przetrwał aż do 1990 roku! Jak wiadomo, sprawa mordu katyńskiego była w ówczesnej Polsce tematem tabu. Nie można było oficjalnie o tym mówić, a już na pewno wskazywać na sprawców zbrodni – Rosjan. I takiego jednoznacznego wskazania na krzyżu nie było, ale przecież wypisana data – kwiecień i maj 1940 r. – wskazywała pośrednio, kto był za wymordowanie Polaków odpowiedzialny. Niemcy inwazję na ZSRR przeprowadzili w czerwcu 1941 r.

Literatura, źródła:

- A. Duda, *Mogily i Pomniki Chwały*, w: *Cmentarz Rzymskokatolicki w Radomiu przy dawnym Trakcie Starokrakowskim obecnie ul. B. Limanowskiego*, Radom 1997, s. 139.
- S.Z. Kamieński, *W sprawie Pomnika Katyńskiego*, „Kontakt” 1990, Nr 11, s. 12-14.
- P. Puton, *Pomnik Katyński w Radomiu (Ulice, skwery, zaułki...)*, „Królowa Świata” 2019, Nr 4, s. 8-11.
- Cmentarz katolicki przy ul. Starokrakowskiej*, w: J. Sekuski, *Encyklopedia Radomia. Nowe Wydanie*, Radom 2012, s. 43-44.

Poprzedni wpis

**Kolumna z figurą Chrystusa u
słupa**

Następny wpis
Kamienica Deskurów

Dodaj wspomnienie

➡ Aby dodać wspomnienie musisz być [zalogowany](#)

[Połącz za pomocą](#)

☒ Subskrybuj ▼

Ośrodek Kultury i Sztuki

RECURSA OBYWATELSKA

Miejska Instytucja Kultury

Administratorem strony jest OKiSZ "Rekurza Obywatelska" w Radomiu

Projekt: "Rertopedia Radomia" sfinansowany ze środków Gminy Miasta Radom w ramach Budżetu Obywatelskiego 2018.

© 2020 Retropedia Radomia. All rights reserved. [Polityka prywatności](#)